

MAKTABGACHA TA'LIMDA INKLYUZIV TA'LIM - TARBIYA BERISH YO'LLARI

*Surxondaryo viloyati Qumqo'rg'on
tumani 10-son DMTT psixologi
Jurayeva Matluba Irgashovna*

Annotatsiya. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari umumiy turdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti, ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti, inklyuziv guruhlarga ega maktabgacha ta'lim tashkiloti, qo'shma turdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti kabi turlarda tashkil etilishi va vazifalari keltirilgan

Kalit so'zlar: Inklyuziv guruhlar, qo'shma turdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti, Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, davlat standarti, pedagogning kasbiy standarti.

INCLUSIVE EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATION - WAYS OF EDUCATION

Annotation. The organization and tasks of preschool educational organizations are presented in the following types: general preschool educational organization, multidisciplinary specialized preschool educational organization, preschool educational organization with inclusive groups, and joint preschool educational organization.

Keywords: Inclusive groups, joint preschool educational organization, Non-state preschool educational organizations, state standard, professional standard of a teacher.

Nogironligi bo'lgan shaxslar mamlakatning siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy hamda madaniy hayotida faol ishtirok etishi uchun zarur huquqiy, tashkiliy shart-sharoitlar yaratilmoqda. Ayniqsa, keyingi yillarda davlatimiz rahbarining shu masala bo'yicha muhim qaror va farmonlari qabul qilingani nogironligi bo'lgan shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularni umidsizlik hamda ishonchsizlik kayfiyatidan xalos etish, hayotga intilishini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Respublikamizda inklyuziv ta'limni rivojlanishiga bugungi kunda katta ahamiyat qaratilmoqda, chunki, O'zbekistonda inklyuziv ta'lim – davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan masalalardan biridir. Nogironligi bo'lgan bolalarning umumta'lim maktablariga integratsiyalashuvi inklyuziv ta'lim tizimining rivojlanishidagi tabiiy bosqichdir. Bu jamiyat va davlat tomonidan nogironligi bo'lgan bolalarga nisbatan munosabatni qayta ko'rib chiqish, nafaqat ularning huquqlari

tengligini tan olish, balki jamiyatning bunday bolalarga turli sohalarda, shu jumladan ta'limda ham keng imkoniyatlarni taqdim etish majburiyatini anglashi bilan bog'liq.

Nogironligi bo'lgan bolalar sonining o'sishi, ularni jamiyatning to'liq hayotiga jalb qilish zarurligini anglatadi, bu esa o'z navbatida ularning to'liq ta'lim olish huquqlarini ta'minlanishini inklyuziv ta'lim g'oyasi va amaliyotining tobora ommalashib borayotganidan bilish mumkin. Jahon miqyosida BMTning «Bola huquqlari to'g'risida» Konvensiyasi, «Nogironlar huquqlari haqida»gi Deklaratsiyalari nogironligi bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga erta uyg'unlashuvi muammosini hal qilish, zamonaviy maxsus ta'limni mazmunini yangilash, innovatsion g'oyalarning tatbiq etilishiga asos bo'lmoqda.

Qo'shma turdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida rivojlanishida jismoniy yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarning va rivojlanishida nuqsonlari bo'lmagan bolalarning bitta tashkilotda alohida guruhlarda, shuningdek inklyuziv guruhlarda birgalikda o'qishini hamda tarbiyalanishini tashkil etishga qaratilgan maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi amalga oshirilishi ta'minlanadi. Guruhlar yoshga doir toifalar bo'yicha ilk rivojlanish 1 yoshdan 3 yoshgacha, kichik 3 yoshdan 4 yoshgacha, o'rta 4 yoshdan 5 yoshgacha, katta 5 yoshdan 6 yoshgacha guruhlariga va maktabga tayyorlov guruhiga 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'linadi. Guruhlarni to'ldirish va bolalarni bir guruhdan boshqasiga o'tkazish har yili o'quv yili boshlanguniga qadar amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi vazirligi bilan kelishuvga ko'ra guruhlarini ularni to'ldirishning eng ko'p miqdori oshirilgan holda tashkil etishga yo'l qo'yiladi. Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida guruhlarini to'ldirish tartibi maktabgacha ta'lim tashkilotlarini saqlashga, ularning tuzilishiga va ulardagi ish rejimini tashkil etishga doir sanitariya-gigiena talablari hisobga olingan holda ularning muassisi tomonidan belgilanadi. Qonunda ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari: bolalar, ularning qonuniy vakillari va pedagog xodimlarning huquq va majburiyatlari qayd etilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ijtimoiy himoyalash kafolatlanadi, ularni ovqatlantirishni tashkillashtirish va sog'lig'ini muhofaza qilish tartibi, pedagoglarning haftalik ish yuklamasi va mehnatiga haq to'lash tartibi belgilangan. Davlat bolalar bog'chalarining boshqaruv organlari: pedagoglar kengashi, kuzatuv kengashi va rahbarlarning vakolatlari tartibga solindi. Ta'lim xizmatlarini oluvchilar nuqtai nazaridan, ta'lim va tarbiya jarayoni sifati ta'minlanishi muhimdir. Buning uchun quyidagi davlat boshqaruvi dasturlari qo'llaniladi: maktabgacha ta'lim tashkilotlarining davlat akkreditatsiyasi 5 yilda o'tkaziladi, xususiy tashkilotlarning faoliyati litsenziyalanadi. Ikkala holatda ham tartib Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan.

Barcha maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun majburiy bo'lgan davlat standarti qabul qilinadi va kamida 5 yilda 1 marta qayta ko'rib chiqiladi, davlat ta'lim dasturlari tasdiqlanadi; Pedagogning kasbiy standarti Vazirlar Mahkamasi tomonidan

tasdiqlanadi, pedagogning kasbiy standarti pedagogning shaxsiy sifatlariga nisbatan uning bilimlari, mahorati va ko'nikmalaridan ajralmas bo'lgan talablar qo'yadi. Pedagog xodimlar 5 yilda kamida 1 marta attestatsiyadan o'tkaziladi. Muomalaga layoqatsiz yoki muomala layoqati cheklangan deb topilgan, pedagogik faoliyatni amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan kasalliklari yoki jismoniy nuqsonlari bo'lgan shaxslar, shuningdek qasddan jinoyatlar sodir etganligi uchun ilgari hukm qilingan shaxslar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishi mumkin emas. Shu bilan birga maktabgacha ta'lim tizimiga bir qator vazifalar belgilandi. Jumladan, 2021 yil yakuni bilan maktabgacha ta'lim qamrovini 65 foizga, 2023 yil oxirida esa 75 foizga 2024 yilda esa 80 foizga yetkazish kerakligi belgilangan edi. Bu ishlarga byudjetdan 600 milliard so'm subsidiya berish hisobidan qo'shimcha ravishda 2 61 mingta nodavlat bog'cha tashkil etilib, xususiy sektor ulushi 25 foizga yetkaziladi. Shuningdek, 2021 yilda maktabga tayyorlashning bepul tizimi bilan 560 ming nafar 6 yoshli bolalar yoki ularning 82 foizi qamrab olinadi. Uzoq qishloqlarda maktabgacha ta'limning muqobil shakllari yanada kengaytiriladi. Bunda YuNISEF hamda Jahon banki bilan hamkorlikda imkoniyati cheklangan bolalar uchun maktabgacha ta'limni uyda berish modeli ham yo'lga qo'yiladi. Shunday ekan, bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimiga alohida e'tibor qaratishimiz, maktabgacha ta'lim bilan qamrab olishni keskin oshirishimiz, sog'lom, faol, barkamol, ijtimoiy moslashtirilgan bola shaxsini, shuningdek, kelgusi muvaffaqiyatli o'quv faoliyati uchun shart sharoitlarni shakllantirish va bolalarni boshlang'ich ta'limga sifatli tayyorlashimiz talab etiladi. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim o'quv dasturlarining o'zaro uzviyligini ta'minlash, maktabgacha ta'lim tizimida zamonaviy o'qitish shakllari, yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llashimiz zarur. Bu masalalar bugungi kunning dolzarb va kechiktirib bo'lmaydigan vazifalaridan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ-595-sonli Qonuni (2019 yil 16 dekabr).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 29 dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrda "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4884-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 3 mart "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-sonli qarori.

5. Incheon Declaration/Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (World Education Forum, 19-22 May 2015, Incheon, Republic of Korea)

